

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

SØNDERJYSK MÅNEDSSKRIFT

UDGIVET AF HISTORISK SAMFUND FOR SØNDERJYLLAND

ved H. Neumann, Christian Stenz og W. Christiansen

INDHOLD :

L. A. Larsen:

DEGN J. HANSEN – EN SOGNEKRONIST
OG HANS VÆRK

Laurids Nørgaard Lund:

URNEHOVED, HVIDING HERREDSTING
OG ERIK EMUNES DRAB

Thomas O. Achelis:

LÆGEVIDENSKABELIGE STUDENTER FRA
HERTUGDØMMET SLESVIG 1517–1864

GOTISKE SKRIFTPRØVER FRA SØNDERJYSKE
ARKIVALIER

GLIMT FRA SVUNDNE TIDER

Sønderjysk månedsskrifts ekspedition:

Viceskoleinspektør W. Christiansen, Brorsonsvej 37, Tønder
Museumsinspektør H. Neumanns adresse er: Åstrupvej, Haderslev
Overlærer Chr. Stenz adresse er: Tøndervej 173, Åbenrå

NUMMER 1 • 1. JANUAR 1960 • 36. ÅRGANG

Vestkysten

Syd- og Vestjyllands største dagblad

A. Nielsen & Co. A/S

Nykøbing Falster

A-S Faxe Kalkbrud

Frederiksholms Kanal 16

Telefon Central 9123

Jordbrugskalk

97% kulsur kalk i varen, som den leveres, ca. 100% passerer 1 mm sigte

Lolland-Falsters Folketidende

Stiftets største blad

Nykøbing F.

Pindstrup Mosebrug

SAVVÆRK OG EMBALLAGEFABRIK

Telefon Pindstrup 13 og 18

Graasten
Andelsslagteri

Aktieselskabet
Varde Bank

Filialer og kontorer
over hele Sydvestjylland

Bogtryk

Bogbind

Th. Laursens Bogtrykkeri
Jernbanegade 8, Tønder tlf. 2 15 50

Læs

Dannevirke

Sønderjyllands ældste blad

MAMMEN *specialsåmaskiner*

VILMO *kunstgødningsspredere*

GYRO og EXTI *kværne*

GYRO *kuledækkere*

GYRO *frontlæssere*

GYRO *roeoptagere*

GYRO *centrifugalspredere*

GYRO *kaffemøller*

A-S GYRO . SKIVE

Telefon 1500

Degn J. Hansen

En sognekronist og hans værk

Af L. A. Larsen

På et møde i Højebro i Emmerlev sogn den 19. oktober 1848 oprettede 14 mænd fra sognet samt 2 fra Højer »Den danske Forening«. Kroværten Andreas Lund blev formand og kasserer, og lærer *Johannes Hansen* sekretær. Formålet var at holde sammen i »urokkelig og dådkraftig kærlighed til kongen og det danske fædreland.« For at følge med i krigsbegivenhederne og ikke lade sig vildlede af rygter holdt foreningen danske aviser som *Berlingske Tidende* og *Fædrelandet* og forelæste disse på ugentlige møder. Iøvrigt var foreningen ret eksklusiv. Dens højeste medlemstal blev 16 fra sognet og 5 fra Højer. Men dens betydning blev stor. På dens initiativ indsamledes linned til hæren og store summer til sårede og til faldnes efterladte. Der holdtes fester for de hjemvendte krigere i 1849 og 1851, og der samledes underskrifter på takkeadresserne til kongen og rigsdagen. Kongens fødselsdag fejredes år efter år, og talrige flagstænger rejstes, og Dannebrog hejstes »som en tolk for hjertets mening.«

På foreningens generalforsamling den 15. marts 1855 foreslog et medlem at påbegynde og videreføre en sognekronike for at »fastholde kendskab til mangan mærkelig begivenhed, som har tildraget sig i sognet, ja i det kære Danmark overhovedet.« Forslaget fik udelt bifald, og på næste møde nedsattes et udvalg på ni medlemmer, som alle lovede efter bedste evne at levere bidrag. Andreas Lund blev også her formand. Ældste medlem var sognefoged Grejs Jensen i Emmerlev (født 1786), om hvem det ved hans død i 1875 blev skrevet i *Dannevirke*, at han var »en levende krønike«, og at hans kendskab til begivenheder og slægtskabsforhold rakte

200 år tilbage. Forslaget har været lærer Hansens, og selvsagt blev han valgt til at redigere værket. Gennem fyrretyve år arbejdede han på det, og de 1090 tætskrevne foliosider betegnes i dag med fuld ret som »gamle degn Hansens sognekrønike«. Selv kaldte han sig – stemmende med gældende lov – skolelærer og kirkesanger.

*

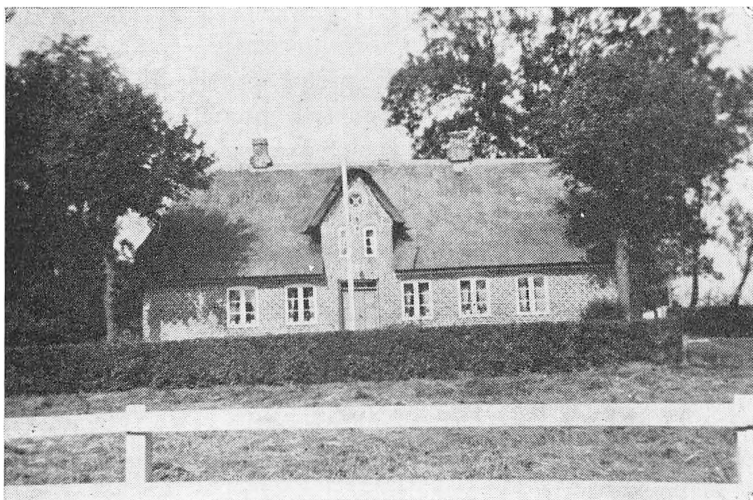
Johannes Hansen fødtes den 24. april 1808 på den ensomt beliggende ejendom i Hjerpsted sogn, som endnu kaldes Stampemøllen. Faderen Anders Hansen drev uldstamperiet, indtil vandmangel tvang ham til at nedlægge det i 1816. Samme år døde moderen Edle Marie, og da faderen året efter solgte ejendommen og giftede sig igen, kom Johannes i huset hos sin morfar pastor Holst i Sdr. Sejerslev, Emmerlev sogn. Om ham fortæller dattersønnen, at han med sin læge- og lovkyndighed var mange mennesker til hjælp. Han var filolog, men »negligerede modersmålet«. Sine prædikener skrev han med så fin skrift, at to oktavblade var en times tale, men han lærte dem udenad. Han var tre gange gift. Hans anden hustru Ane Hansdatter var en bondedatter fra Kærgaard i Emmerlev sogn. a). Godt tre måneder efter hendes død ægtede han sin husbestyrerinde Jeng (Inge) Holm. b). Han var da henved 66 og hun godt 24 år.

Alle præstens ni børn var af første ægteskab. Fire døtre blev gift med mænd fra enen. En af dem samt en ugift søn blev sindssyge. Sønnen Hans Christian fik gavn af faderens lærdom. Da han kom på latinskolen, havde han læst Gl. Testamente på hebraisk. Wiberg kalder ham en lærd orientalist. Hans skæbne blev trist. Hans kone Charlotte Rahbek, søster til digteren Knud Lyhne R., c) »beredte ham megen huslig ulykke.« Han forfaldt til drik og blev afskediget fra sit præsteembede i Rørbæk ved Hobro. Han flyttede til Højer, hvor han døde den 9. maj 1840. d).

Flittig og sparsommelig har den gamle morfar været. Da han døde påskedag 1824, lå der efter ham nedskrevne prædikener til mange kommende søndage og – trods de mange børn og stort pengetab ved statskankerotten – 9000 rigsdaler i rede penge. Dattersønnen har dog næppe arvet nævneværdigt. Heller ikke nød han godt af morfaderens lærdom i form af undervisning, men blev holdt i byens skole hos Søren Nielsen Due, den femte og sidste af denne degneslægt. Søren Degn, som forøvrigt blev gift med den unge præsteenke før sørgeårets udløb, blev drengens værge efter morfaderens død. Johannes blev konfirmeret 16 år gammel og kom derefter i skole hos degn Boysen i Hjerpsted, hvor han fik kost og ophold hos pastor Outzen imod at undervise dennes børn. Vinteren 1825–26 var han privatlærer i Kærgaard og derefter halvandet år hjælpelærer hos sin værge. Derfra gik vejen til seminariet i Tønder, hvorfra han efter to års studietid dimitteredes i efteråret 1829 med »zweiter Character mit rühm-

licher Auszeichnung«. På normalskolen i Vonsild erhvervede han sig attest for at kunne forestå den indbyrdes undervisning, og således udrustet vendte han tilbage til skolen i Sdr. Sejerslev. Da Due døde i juli 1832, søgte og fik den unge Hansen hans embede, og samme år blev han gift med Marie Andersen fra Højer.

Stort mere fortæller hans selvbiografi i sognekrøniken ikke. Intet om, hvordan han har fundet sig til rette på det dengang så godt som rent tysk-sprogede seminarium, intet om de trange økonomiske kår. Men man ved,

J. Hansens hjem i Sdr. Sejerslev.

at han i sin seminarietid kun fik middagsmad hveranden dag, og at han for at spare lånte de tyske lærebøger hos kammerater og afskrev dem ord for ord. De er endnu at finde hos slægtens pårørende.

I knap 35 år fik Hansen lov til at virke ved sin skole. I januar 1867 kom kravet om, at alle embedsmænd skulle aflægge troskabsed til Preussens konge. Alle forsøg på at få edsaflæggelse ændret til en simpel troskabserklæring eller få den udsat, til løftet i § 5 om en afstemning var indfriet, forblev resultatløse. Den 15. marts måtte lærerne give møde på amtshuset i Tønder. De fleste aflagde eden. Blandt edsnægterne var Jensen i Emmerlev og Hansen i Sdr. Sejerslev. De fik den 5. april meddelt afsked uden pension. Hansen forlod degneboligen den 10. maj, boede et års tid til leje, men købte så i 1868 et af byens kønneste gamle huse, som han lod istandsætte og flyttede ind i den 10. september. Hosstående billede viser dets udseende i dag.

På opfordring fra en forældrereds holdt Hansen privatskole i vinteren 1868–69, men måtte opgive efter ordre fra myndighederne; en »vis mand«

havde indgivet klage over, at en edsnægter holdt skole. En ansøgning til regeringen om at måtte antage Hansen blev afvist med den begrundelse, at en lærer, som havde nægtet at aflægge troskabsed til sin retmæssige konge, ikke kunne anses for at være i besiddelse af den til børns undervisning fornødne moralske skikkethed (sittliche Befähigung). Selve skolen kunne man dengang endnu ikke forbyde; den blev til 1873 holdt i gang med skiftende lærere, den længste tid med seminarist Anders Mikkelsen fra Hjerpsted.

I sognekrøniken for 1867 skriver Hansen et par linier om »understøttelse fra Danmark til afskedigede lærere«. Man ved, at han selv fik økonomisk støtte under en eller anden form, men også, at han levede under ret trange kår. Efterhånden som tysk sprog i skriftlig form mere og mere blev nødvendigt, blev der brug for ham ved oprettelse af skøder og testamenter. Han var en flittig medarbejder ved landsdelens danske blade, især ved Dannevirke. Læseforeningens og senere Sprogforeningens store bogsamling havde til huse hos ham, og han forestod udlån, omskiftning og vedligeholdelse. Han var virksom ved sparekassens oprettelse i 1876 og blev dens kasserer, hvilket gav ham en besked, men dog fast indtægt. Uden tvivl har hans syslen med sognekrøniken været hans kæreste bestilling, skønt den var så afgjort brødløs.

*

De vidtløftige bestemmelser om sognekrønिकens førelse bærer tydeligt præg af Hansens noget pedantiske tilbøjelighed til at gå i enkeltheder. De kunne da heller ikke alle gennemføres i praksis. Udvalget holdt møder seks gange om året på bestemte dage for at aflevere og drøfte det indsamlede stof. Efter godkendelsen indførte Hansen stoffet i en konceptbog og renskrev det efterhånden i selve krøniken. Denne forelæstes hvert års 22. februar. Her kunne mere løseligt tilknyttede medarbejdere få lov at være med. Det skrevne måtte ikke udlånes eller afskrives.

1859 forelå den egentlige sognehistorie i renskrift. Den fylder 240 sider og indeholder alt, hvad man vidste om kirke og præster, skoler og lærere; fattig-, vej-, kommunal- og møntvæsen; tidligere herregårde; sognets møller; stormfloder; gamle folkeskikke, sagn m. m. Fejltagelser er ikke undgået. Deres berigtigelse senere i værket har forøget omfanget. Læsningen lettes dog betydeligt ved brug af et sag- og personregister på ca. 800 ord. Egentlige kildeskrifter har kun i ringe omfang stået til rådighed, og sagkyndig bistand har indskrænket sig til nogle oplysninger, som den senere professor K. J. Lyngby sendte, efter at han i sommeren 1857 havde besøgt sognet på sin sprogstudierejse til Sønderjylland. Disse oplysninger er afskrevet til slut og indeholder en del korrektiver til det foranstående.

Et meget værdifuldt afsnit af denne egentlige sognehistorie omfatter en

fortegnelse over sognets daværende 290 ejendomme og deres ejere i 1855, med opdeling i to hovedafsnit: Ribe amt med de kongerigske enklaver og Tønder amt med de slesvigske eller hertugelige dele. Dertil ny opdeling efter godsforhold: Schackenborg og Trøjborg under Ribe og Kogsbøl og Tønderhus under Tønder amt. Hver ejendoms enkelte jordstykker er angivet med henholdsvis hartkorn og antal tønder land og disses taksationsværdi. – Til denne fortegnelse føjes en liste over helt eller delvis nedlagte og udstykkede gårde og nedbrudte huse med oplysninger om tid, beliggenhed og ejere. Deraf fremgår bl. a., at man i 1855 kunne opregne 141 i mands minde forsvundne huse.

Resten af det store værk er skrevet som årbøger, omfattende tiden fra 1855 til 1890. Her findes optegnet stort og småt om begivenheder i sogn og omegn og »fra det kære Danmark overhovedet«. Her gøres omhyggeligt rede for hver nok så lille ejendoms- og jordhandel gennem årene. Gamle dokumenter afskrives, efterhånden som Hansen får dem opstøvet. Med særlig glæde har han skildret, hvordan han og Andreas Lund i sommeren 1856 udgravede Nøragerhøj, som ejeren var i færd med at sløjfe. Rester af en egekiste med mandslig, et bronzesværd og en guld-spiralring blev sendt til Det kgl. Museum for nordiske Oldsager og findes endnu på Nationalmuseet. Af skrivelserne til og fra museets folk fremgår, at de to mænds arbejdsmetoder godt kunne anerkendes af nutidens mere moderne arkæologer.

Krigen 1864 og dens følger medførte en krise for arbejdets fortsættelse. Møderne holdt op. I december 1865 genopstod udvalget i omtrent den gamle skikkelse, men tydeligt nok med nedsat arbejdsmod. Nye vanskeligheder kom til. 1866 døde Andreas Lund. 1867 aflagde to medlemmer eden, nemlig lærer Lorenzen i Nr. Sejerslev og Grejs Jensen i Emmerlev. Selv om der ikke var tale om noget sindelagsskifte, kunne noget sådant ikke gavne samarbejdet. Og stoffet svulmede voldsomt op under Hansens pen. Indholdet af hans konceptbøger for 1866–68 blev ikke renskrevet før 1876–78. Med nogenlunde sikkerhed kan man sige, at Hansen efter 1867 har været så godt som ene om arbejdet. Så meget mere må man beundre det. Hans optegnelser om alt, hvad der vedrørte nationalitetskampen under fremmedherredømmet, blev et stykke sønderjyllandshistorie og kan med udbytte benyttes som kildekrift af nutidige historikere. Måske har hans medarbejdere set med kritiske øjne på hans bestræbelser for at få alt med af stort og småt om dagligt liv i sognet. Men for hans eftertid har også de små ting fået betydning, og Nationalmuseets Etnologiske Undersøgelser modtager nu med største anerkendelse mange oplysninger hentet fra hans sognekrønike.

Fra 1866 og fremover slutter Hansen hvert års optegnelser med et vers, der udtrykker hans håb om og tro på bedre tider. Bogens sidste ord er Ingemanns:

Giv Tid, og hvad du drømte skønt,
du skal i Sandhed skue.

Johannes Hansen døde den 8. februar 1896. Hans hustru døde 1871. Af deres otte børn døde tre som små, og en søn omkom som matros på en rejse til Vestafrika. Sønnen August var en tid fuldmægtig på det kgl. danske toldkammer i Tønder. Han blev gift med en enkefru Krieger. Deres 93-årige datter lever på stiftelsen i Duborggade i Flensborg. Johanne Marie blev gift med bødker Odefey i Tønder. Minone blev skibskaptajn Hans Jensen Hansens anden kone. Hun blev enke uden børn, men moder for sin mands datter af første ægteskab. Denne steddatter bor i dag i det gamle hjem. Den ugifte Isidore holdt hus for sin fader i hans enkemandstand. Hun havde fødselsdag den 10. februar og nåede – som også søsteren Minone – at deltage i flere afstemningsfester.

NOTER OG HENVISNINGER:

- a) Arends: Gejstligheden i Slesvig og Holsten har ikke hendes navn, men kun N.N.
- b) Sdr. Månedsskr. 1950, s. 149–150.
- c) Rolfs: Geschichte des Kirchspiels u. Fleckens Hoyer, s. 517.
- d) Samme. – Sognekrøniken har 9. maj 1839. Rolfs har Højer kirkebog som kilde.

Urnehoved, Hviding Herredsting og Erik Emunes drab

Af Laurids Nørgaard Lund, Roager

Drøftelsen om Urnehovedtingets beliggenhed blander jeg mig ikke i. Der er et andet spørgsmål vedrørende dette ting, som jeg nok vil have nærmere belyst: var det nu også på dette ting, at Erik Emune blev dræbt? Jeg synes, man er gået noget let henover at få dette spørgsmål klarlagt.

Urnehoved-teorien¹⁾ støtter sig til Svend Aggesøn, der fortæller, at det var her, han blev dræbt. Dernæst til et gammelt rim, som dog er fra en langt senere tid.

Roskildekrøniken siger derimod: at det var på et ting i nærheden af Ribe – altså et herredsting. Det samme, synes jeg, fremgår også af Saksens beretning derom. Han nævner i hvert fald ikke Urnehoved, og en mand som han må vel have kendt dette ting.

Sakse fortæller, at kongen opholdt sig i Ribe. Her opsøgte Sorte Plov ham og krævede, som kongens hirdmand, sin sold, som han også fik. Mens kongen opholdt sig her, blev han opfordret til at dømme i en sag. Det ville

han gøre offentlig på tinge. Hviding herredsting er det tingsted, som ligger nærmest ved Ribe, og ifølge traditionen i Hviding herred var det her, kongen blev dræbt, og drabsmanden Sorte Plov boede på Spandetgård, som er en gammel adelsgård.

Professor Johannes Steenstrup opfatter Urnehovedtinget som et politisk ting og ikke som et dømmende. H. P. Clausen mener så, at når det har været et politisk ting, vil det være naturligt at henlægge drabet hertil. Der kan være blevet forhandlet om skatter.²⁾ Dette argument kan slet ikke komme i betragtning, for efter hvad Sakse fortæller, var årsagen til drabet noget helt andet end skatter. Han fortæller, at Erik Emune satte de af forfædrene givne love i fuld kraft igen. Han straffede de uretfærdigheder stormændene begik imod småfolk – med sværd og strikke – hvorved han pådrog sig deres had. Efter dette er det ikke så sært, at stormændene, hvoriblandt Sorte Plov har været, ønskede ham ryddet af vejen. På det følgende tingstævne var også Sorte Plov tilstede.

Sakse fortæller herfra, at en bonde førte klage over Plov. Kongen bød Plov at gøre ret og skel overfor bonden. Plov trådte frem for at svare på klagen. Han havde spyd i hånd. Han var jo kongens hirdmand – men hans hemmelige fjende. Kongen selv stod og støttede sig til et spyd. Da Plov opdagede, at kongen ingen brynje bar, sprang han frem og gennemborede ham med sit spyd. Ved tilråb skræmte han hirdmændene på flugt. Plov havde opnået at få dræbt kongen, og bonden havde vel ikke mere, han skulle have sagt.

Dette oprin kan kun være foregået på et herredsting, – bondens hjemting, som også har været Sorte Plovs – Hviding herredsting, som ifølge traditionen her var det sted, hvor drabet skete. Et kongedrab forøvet på et tingstævne i overværelse af en stor mængde almue, kan vel nok på den egn, det fandt sted, blive husket gennem tiderne og overleveret til kommende slægter.

Der har i Hviding herred været en anden »Sort Plov«. 1291 nævnes i Ribe Oldemor en »Hr. Petrus i Hviding«, der også nævnes som »Petrus Plogh sorte« eller »Plogh Præst«, som skænker sit gods i Hviding til en årstid i Ribe. Han kan have været en efterkommer af drabsmanden, i hvert fald en mand af slægten Plov. Det, at han har ejet gods her i herredet, tyder på, at slægten har været hjemmehørende her.

Den 18. september 1937 fik jeg besøg af Thøste Thøstesen, Fæsted. Det var noget af det første han sagde: idag er det 800 år, siden Erik Emune blev slået ihjel af Sorte Plov på Hviding herredsting. Mindestenen på Urnehoved om kongedrabet kunne med meget større ret være blevet sat på Hviding herredsting. Vi hernede har forsømt at sætte en sådan sten.

Henvisninger: 1) S. M. 1949, s. 18 (se note 7).

2) S. M. 1949, s. 161.

Lægevidenskabelige studenter fra hertugdømmet Slesvig 1517–1864

Af Thomas Otto Achelis, Kiel

Da kong Christian IV i 1602 kom til Flensborg, udtrykte han – således bliver der fortalt – sin forbavselse over, at der hverken var stadslæge eller apotek i hertugdømmets største by. Næste år fik så byen en kommunal tjenestemand, den første »Stadsmedicus«, som tillige var den højst betalte embedsmand, idet han fik 150 mark i løn og 100 mark til husleje.

I reglen fandtes der i det 16. århundrede kun læger ved hofferne, som i Slesvig og Haderslev. Der var kun meget få, som studerede lægevidenskaben. Af de 139 slesvigere, som gik videnskabens trange vej fra 1517 til 1550, var kun en eneste Æskulaps discipel. Det er Christian Kalo (Kahle) fra Femern, som først havde valgt teologien som de fleste og var blevet lærer i Greifswald; men så drog han 1555 til Wittenberg og lagde sig efter lægevidenskaben. Senere blev han en berømt professor i medicin ved Greifswalds universitet.

Af 864 slesvigske studenter i det 16. århundrede studerede de 12 medicin; det er 1,38 %. Indtil 1864 er de medicin-studerendes tal stadigt vokset, først langsomt, så fra 1790 næsten voldsomt. Det tog meget længere tid at blive læge end vejen fra skolebænken til prædikestolen. Ti medicin-studenter fra 1555 til 1600 brugte gennemsnitlig næsten 9 år fra den første immatrikulation til promotionen til dr. med.

I alt har 460 slesvigere før 1864 studeret medicin. De har besøgt 43 forskellige universiteter. Nogle har kun besøgt et universitet, de fleste kom til flere; deres tal står i den følgende tabel.

De fleste medicin-studenter gik til følgende 10 universiteter:

	<i>Kun der</i>	<i>Også der</i>	<i>Ialt</i>
1. Kiel	155	180	335
2. Berlin	2	55	57
3. København	34	22	56
4. Göttingen	4	49	54
5. Halle	10	30	40
6. Würzburg	0	34	34

7. Jena	8	25	33
8. Leiden	6	26	32
9. Leipzig	2	18	20
10. Rostock	1	15	16

Disse unge studenter kom vidt omkring i tiden før Trediveårskrigen, særlig til de berømte italienske universiteter, en enkelt også til Valencia ved Spaniens østkyst. Paul Moth, en lægesøn fra Flensborg, har efterladt stambøger, og deraf ser man hans vandring fra den ene visdomskilde til den anden: Rostock 1620, Hamborg 1624, Königsberg 1626, Rostock 1627, Greifswald 1634, Leiden 1635, Basel 1636, Siena 1636, Padua 1636, og til slut atter Leiden, hvor han blev dr. med. 1640, en snes år efter sin første immatrikulation. Det er naturligvis en undtagelse, men et besøg på 5 universiteter var almindeligt.

Caspar Danckwerth, forfatteren af »Landesbeschreibung«, har f. eks. været i Helmstedt 1620, Jena 1622, Altdorf 1625 og Strassburg 1633, inden han 1633 blev dr. med. i Basel og nedsatte sig som læge i Husum. Senere besøgte disse medicin-studerende ikke så mange universiteter. Af de 12, som i årene 1701–25 begyndte studierne, har en besøgt 16, en 6, en 3 universiteter, men 4 kun 2 og 5 kun et eneste. Som oversigtstavlen viser, ophørte omkring 1700 besøget af nogle af de fjernt beliggende universiteter, som tidligere blev gæstet af slesvigske studenter. Det er de gamle italienske højskoler i Padua og Siena, Valencia i Spanien, Orléans i Frankrig, Oxford i England, Basel i Schweiz, Franeker og Groningen i Nederlandene, Altdorf i Sydtyskland og Greifswald og Königsberg i Nordtyskland. I det attende århundrede kom nogle til, som Giessen og Utrecht, i det nittende århundrede de preussiske i Berlin, Bonn og Breslau, de sydtyske i Erlangen, Tübingen og Würzburg, desuden Dorpat og Zürich.

I 1798 blev det bestemt, at de medicin-studerende skulle tage doktor- eller licentiatgraden enten i Kiel eller i København. Da Franz Hermann Hegewisch 1805 blev dr. med. i Göttingen, var professorerne i Kiel meget vrede på hans fader, historikeren Dietrich Hermann Hegewisch, »da das »ausser Landes« zu tun noch nie vorgekommen war« (Lotte Hegewisch, *Erinnerungen* 1902, S. 6).

Hvem studerede lægevidenskab? Dette spørgsmål kan i mange tilfælde ikke besvares, da vedkommende students dåbsindførsel ikke er bevaret, eller præsten kun har indført faderens navn, ikke hans stilling, eller stillingen er betegnet med et neutralt udtryk som »borger«, hvor man gerne ville få lidt nærmere besked. For studenterne fra 1517–1700 og 1701–1800 får vi følgende oplysninger om faderens sociale stilling:

	1517–1700	1701–1800
Læge	6	12
Apoteker	6	8
Præst	8	22
Akad. lærer	2	1
Centralforvaltning	5	0
Lokal tjenestemand	3	8
Borgmester, rådmand, købmand, skipper	4	18
Håndværker	1	2
Gartner	2	1

Dertil kommer i det attende århundrede nogle stillinger, som ikke fandtes tidligere: 5 feltskærer og kirurger, 1 advokat, 1 gæstgiver, 1 godsejer, 2 gårdejere, 1 kådner. Ubestemt er 1517–1700 12 og 1701–1800 11. Indtil 1700 kommer de medicinske studenter fra byerne, først senere enkelte fra landet. Håndværkere forekommer sjældent. Den første var Johannes Thomson fra Husum, søn af en klejnsmed; han blev student i Lejden 1645.

I det nittende århundrede indtil 1864 havde de medicinske studenters fædre (med undtagelse af 8 i tiden indtil 1850) følgende stillinger:

	1801–1850	1851–1864
Læge	30	11
Apoteker	5	6
Præst	35	10
Akad. lærer	6	3
Advokat	4	4
Officer	7	1
Soldat	2	0
Lokal tjenestemand	31	14
Borgmester, rådmand, købmand, skipper	35	6
Håndværker	18	9
Kirurg	8	2
Gæstgiver	5	0
Lærer	10	6
Godsejer	6	0
Gårdejer	15	4
Forpagter	6	0
Teglværksejer	4	0

Dertil kommer 1 dansemester, 1 skuespiller, 1 missionær, 1 skriver og 1 inderste. (fortsættes)

Kongenatten, d.v.s. natten mellem d. 5. og 6. januar, taler kvæget med hinanden på stalden. Når en pige den samme nat går tre gange avet omkring gården eller huset eller stiller sig med et lys i hver hånd foran spejlet, eller står med det ene ben i sengen, det andet på gulvet og siger:

»Hellige konger tre,
lad i nat mig se,
hvis brud jeg skal være,
hvis navn jeg skal bære,
hvis seng jeg skal rede,
hvis dug jeg skal brede!«

så kan hun få den tilkommende at se.
Chr. Maibøll.

Fornemme faddere

Den 12. oktober 1821 døbttes i slotskapellet i Augustenborg den lille *Alexander Frederik Vilhelm Christian Carl August*, søn af Hans højfyrstelige Durchlauchtighed hertug af Slesvig-Holsten - Sønderborg - Augustenborg *Christian Carl Frederik August*, som han kaldes i kirkebogen. Det var den lille Alexanders fader, som i 1837 rejste kravet om tronfølgen i Slesvig og Holsten og som i 1846 åbenlyst fremtrådte som fører for den slesvig-holstenske oprørsbevægelse, hvorfor han i 1851 blev landsforvist.

Hertugen af Augustenborg var den 18. sept. 1820 blevet viet på Gisselfeld til komtesse Louise Sofie Frederikke Danneeskjold-Samsøe, og den lille »prins«, som han kaldes i kirkebogen, blev født den 20. juli året efter. Han var som den førstefødte stamherre og blev derfor modtaget med stor glæde. Grev Schimmelmänn udtalte, da han fik meddelelsen om fødslen, at dette barn måske var bestemt til »at regere vore børn«. Gudfaderen var Europas mægtigste fyrste, den russiske zar eller kejser Alexander I. Foruden ham var der den dag tre monarker til stede i slotskapellet, nemlig kong Frederik VI af Danmark, kong Georg IV af England og kong Karl 14. Johan af Sve-

rige. Blandt fadderne var endvidere to prinser, to prinsesser, to hertuger, en hertuginde, en enkehertuginde, en landgreve, en greve og en grevinde. Vist hverken før eller siden har Augustenborg slotskapel haft så mange fornemme gæster på én gang. Den lille Alexander døde imidlertid den 2. maj 1823, knap 2 år gl., af difteritis. Den næste søn fødtes i 1829. Det var ham, der senere kaldte sig »Herzog Friedrich VIII« og gjorde krav på den danske trone.
J. L.

Gustav Johannsen søgte embede i gl. Ladegård

I februar 1861 søgte *Gustav Johannsen* (1840–1901), den senere så kendte sønderjyske politiker, et ledigt embede ved skolen i Gl. Ladegård, Hammelev sogn, til trods for at han endnu ikke havde bestået lærereksamen, men fungerede som distriktslærer i Stollig eller Stolk i Sydslesvig. Seminarieforstander A. Kühnell, Tønder giver ham følgende anbefaling:

»Gustav Henrik Jöns Johannsen fra Gundeby blev optagen som Elev paa Tønder Seminarium den 29. April 1859 og opflyttet i Seminariets Mellemlasse den 30. Marts 1860. I den Tid, i hvilken han har nydt Seminariets Undervisning, har han ikke blot udviist et i enhver Henseende rosværdigt Forhold, men tillige lagt gode naturlige Evner og en alvorlig Flid for Dagen. Hans Fremskridt har derfor ogsaa været meget gode, og, som jeg nu tør regne ham iblandt Seminariets flinkeste Elever, saaledes tvivler jeg ikke paa, at han, dersom det forundes ham at fuldende den begyndte Uddannelse, vil blive en meget duelig og samvittighedsfuld Skolelærer.«

Det kongelige Skolelærerseminarium i Tønder den 21. Mai 1860

(sign.) A. Kühnell,

Seminarieforstander.

Jens Lampe

(Haderslev Provostearkiv, Skolesager fra Hammelev sogn).

Gammelt skolemester-rim

Skolemesterlivet er så hårdt.
Hellere hyrde for køer og kalve.
Sommeren er dog så kort,
ærgrelserne kun de halve.

J. L.

De var ham for danske

På den rige og godt befolkede marskø *Før* (82 km²), hvor der blev oprettet en dansk privatskole i 1948, findes der endnu mange danske minder. 1843 besøgte Christian VIII øen, og om dette besøg minder endnu en sten imellem Wyk og Niblum, rejst af øens befolkning med den meget sigende indskrift: »Stenen bevarer hans navn, hjerterne hans minde«. Og dette var ikke mundsvejr. Blandt de mange indirekte vidnes-

byrd om føringernes loyalitet overfor den danske konge er en ansøgning fra lærer *Lorenz Christiansen*, som 1865 var ansat i Borgsum på Før, men som i april samme år søgte et embede i Åbenrå, som han åbenbart må have regnet for at være mere slesvig-holstensk sindet. Han beder om at blive forflyttet »da ich mich in meiner jetzigen Schulcommüne, die früher eine Gebietstheil Dänemarks gewesen ist, nicht glücklich fühle, zumal alle Schulinteressenten sehr dänisch gesinnt sind ... und wie schon in dieser bewegten Zeit unter solcher Verhältnissen die Wirksamkeit des Lehrers gelähmt wird, ist zu einleuchtend, um solcher das Weiterem aus einandersetzen zu dürfen«. – Endnu i 1920 stemte over 80 føringer dansk. *Jens Lampe*

ANMELDELSE:

Potpourri over nord- og sydslesvigske sange

Under første verdenskrig kom jeg fra »det gamle land« til Sundeved for at passe en gård, hvor manden og de fleste naboer var med i krigen. Min husbestyrerinde, hvis kæreste var ved fronten, havde en aften indbudt nogle venner, hvoraf flere også havde deres forlovede med i krigen. Jeg var gået i seng og var faldet i søvn, men vågnede ved at høre de unge piger synge sønderjyske sange, en lang række sang de:

»Du skønne land. Slesvig, vort elskede omstridte land. Påskeklodden kimed mildt. Brat af slaget rammet. Vort modersmål er dejligt. Længe nok har jeg bondepiget været. De vog dem, vi grov dem en grav i vor have. – Guds fred med vore døde i Danmarks rosengård. Slumrer sødt i Slesvigsk jord« og flere.

Denne opvågningen og denne sang glemmer jeg vist aldrig, men bevarer et skønt minde i vemodig erindring, – vemodigt, fordi nogle af de unge mænd, som de unge piger tænkte på, ikke nåede hjem til dem, – og de, der kom hjem, er nu vist alle borte, mærkede, som de var, af krigens gru.

For ca. 2 år siden fik jeg dette minde genopfrisket, idet pastorinde Vera Lorenzen, Halk, til eget akkompagnement sang netop de samme sange, som jeg hørte hin aften for fyrre år siden. Og nu for nylig fik jeg mindet opfrisket igen gennem radioen, hvor fru Lorenzen, efter opfordring, sang og spillede sit eget arrangement.

Og nu er dette udgivet som Potpourri for klaversolo med sangstekster på musikforlaget *Euterpe* i et meget smukt hefte i rødt og hvidt. Jeg er ikke musikkyndig og kan derfor ikke bedømme kompositionens lødighed, men meget skønt, ja gribende, synes jeg værket er.

Vi ejer i disse slesvigske sange en værdifuld skat, som nu er draget frem og samlet, så de kan synges og spilles i hjem, skole og ved forsamlinger til fælles glæde og opmuntring.

Simon Sørensen, Hajstrup.

**Andels-
Svineslagteriet
i Kolding**

Grundlagt 1888

**Grænselandets liv
grænselandets sang**

møder De i
Aydske Tidende

Syd- og Sønderjyllands store blad

**Haslev
GYMNASIUM**

Kostskole for drenge

Eksamensret til Mellemskole-,
Real- og Studentereksamen.

Alle oplysninger ved henv. til
Peter Kæstel, rektor, Haslev

HADERSLEV BANK

AKTIESELSKAB

Strik til hele familien

... men husk det skal være

mølægte

**Sønderborg
GARN**

Paul Thomsen

Krusaa

*Kolonial, spirituosa, køkkenudd-
styr, trikotage, herreekviperung*

**Ta' BUKO
til bords...**

**Brede Sogns
Spare- og Lånekasse**

Bredebro . Telefon 41341

Stiftet den 1. maj 1875

Aktieselskabet

Nordiske Kabel- og Traadfabriker

KØBENHAVN F.

**Ladelund
Landbrugs og Mælkeriskole**

Brørup station

**Sønderjyllands
Kreditforening**

Haderslev

**Sønderjyds
Tæppefabrik**

A. R. Kjærby A-S
Højer

Graasten Bank A/S

Kontortid 9-12, 2-4, lørdag 9-1

GRAASTEN

1/2 Sønderjyds Frøforsyning

Frøavl & Frøhandel

Aabenraa

Restaurant **Grænsen**

C. Heiselberg
Krusaa

Hejmdals

BOGTRYKKERI

AABENRAA TLF. (046) 2 31 32

**Spare- og Laanekassen
for Hobro og Omegn**

GRAM **KØLEANLÆG**

BRØDRENE GRAM $\frac{A}{S}$ • VOJENS

ANDELSBANKEN

Haderslev

Aabenraa

**Støt
vore
annoncører**

**Støt
de
sønderjyske
indsamlinger**